

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ
СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**

Спеціальність 053 «Психологія»
Освітньо-професійна програма «Психологія»

Виконала: здобувач вищої освіти
групи ПС-41
Стельмашук Ганна Миколаївна

Керівник:
к. пед. н., доцент
Потапюк Лілія Миколаївна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 2026 р.

Гарант освітньо-професійної програми:
к. психол. н., доцент
Савчук Надія Антонівна

Луцьк – 2026 року

АНОТАЦІЯ

Стельмашук Г.М. *Психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді. Рукопис.*

Кваліфікаційна робота бакалавра ОПП «Психологія» спеціальності 053 «Психологія». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2026.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до розуміння понять «цінність», «ціннісна орієнтація», «ціннісна сфера особистості»; узагальнено та систематизовано теоретичні положення дослідників щодо структури, функцій та механізмів формування ціннісної сфери особистості. Охарактеризовані психологічні особливості становлення цінностей у юнацькому та молодіжному віці, визначено основні чинники, які впливають на цей процес.

Другий розділ містить результати емпіричного дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді. Обґрунтовано організацію дослідження, підібраний валідний психодіагностичний інструментарій та здійснений якісний аналіз отриманих результатів; розроблено практичні рекомендації щодо розвитку та гармонізації ціннісної сфери сучасної молоді, які можуть бути використані психологами, педагогами, соціальними працівниками, кураторами академічних груп та фахівцями молодіжної політики.

Ключові слова: *цінності, ціннісні орієнтації, ціннісна сфера особистості, ієрархія цінностей, сучасна молодь, чинники та механізми впливу.*

ANNOTATION

Stelmashuk G.M. Psychological peculiarities of value sphere of contemporary youth. Manuscript.

Qualifying work of the bachelor's of the OPP "Psychology" specialty 053 "Psychology". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2026.

The bachelor's qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of sources used, and appendices.

The first chapter provides a thorough analysis of scientific approaches to understanding the concepts of "value", "value orientation", "value sphere of personality"; summarizes and systematizes the theoretical positions of researchers regarding the structure, functions and mechanisms of the formation of the value sphere of the personality. The psychological features of the formation of values in adolescence and young adulthood are characterized, and the main factors that influence this process are identified.

The second chapter contains the results of an empirical study of the psychological features of the value sphere of modern youth. The organization of the study is justified, a valid psychodiagnostic tool is selected, and a qualitative analysis of the results is carried out; practical recommendations are developed for the development and harmonization of the value sphere of modern youth, which can be used by psychologists, teachers, social workers, curators of academic groups, and youth policy specialists.

Keywords: *values, value orientations, value sphere of the individual, hierarchy of values, modern youth, factors and mechanisms of influence.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	10
1.1. Поняття цінностей та ціннісної сфери особистості в психологічній науці	10
1.2. Психологічні особливості формування ціннісної сфери в юнацькому та молодіжному віці	16
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	26
2.1. Організація, методичне забезпечення дослідження ціннісної сфери сучасної молоді та аналіз його результатів	26
2.2. Рекомендації щодо розвитку та гармонізації ціннісної сфери сучасної молоді	36
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується масштабними соціальними, економічними, політичними та культурними трансформаціями, які суттєво впливають на формування світогляду особистості. Особливо чутливо до громадських змін реагує молодь, оскільки саме у молодому віці відбувається активне становлення системи життєвих орієнтирів, переконань, цілей та смислів. У цей період людина визначає власне ставлення до себе, інших людей, суспільства, професійної діяльності та майбутнього, що зумовлює формування її ціннісної сфери.

Цінності виступають важливим регулятором поведінки особистості, визначають характер її соціальної активності, особливості міжособистісної взаємодії та спрямованість життєвого шляху. Вони виконують функцію внутрішніх орієнтирів, на основі яких людина здійснює вибір, оцінює події та будує власну систему пріоритетів. Саме тому вивчення психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді набуває особливої актуальності в умовах динамічних громадських змін, цифровізації, глобалізації та воєнних викликів, які значною мірою впливають на трансформацію традиційних ціннісних орієнтацій.

Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій особистості посідає важливе місце у сучасній психологічній науці. Зокрема, теоретичні засади дослідження цінностей розробляли такі зарубіжні науковці, як О. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл, М. Рокіч, Ш. Шварц та інші. Значний внесок у вивчення ціннісної сфери особистості зробили українські дослідники А. Березовська, І. Бех, В. Бліхар, М. Бліхар, Б. Братусь, В. Василенко, Ф. Василюк, О. Гріньова, М. Боришевський, С. Максименко, С. Матяж, Т. Титаренко, В. Москалець, М. Чепелева та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, проблема формування та трансформації ціннісної сфери сучасної молоді потребує подальшого дослідження, оскільки суспільні реалії постійно породжують нові умови соціалізації молодого покоління.

Актуальність зазначеної проблеми, її теоретична та практична значущість зумовили вибір теми бакалаврської роботи: «Психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Об’єкт дослідження – ціннісна сфера особистості сучасної молоді.

Предмет дослідження – психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати наукові підходи до розуміння понять «цінності» та «ціннісної сфери особистості» в психологічній літературі.

2. Визначити психологічні особливості формування ціннісної сфери в юнацькому і молодіжному віці та охарактеризувати соціально-психологічні чинники трансформації цінностей сучасної молоді в умовах суспільних змін.

3. Провести емпіричне дослідження особливостей ціннісної сфери сучасної молоді та здійснити його аналіз.

4. Розробити рекомендації щодо розвитку та гармонізації ціннісної сфери сучасної молоді.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації поставлених завдань використовувалися теоретичні та емпіричні методи дослідження.

Теоретичні методи включали аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукової літератури з проблеми дослідження.

Емпіричні методи передбачали використання психодіагностичних методик для вивчення ціннісних орієнтацій молоді, а також методів кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про психологічну сутність ціннісної сфери особистості та особливості її формування у молодіжному середовищі.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності практичних психологів, соціальних

педагогів, викладачів закладів освіти та фахівців, які працюють із молоддю. Розроблені рекомендації можуть бути застосовані для формування позитивних ціннісних орієнтацій, розвитку особистісного потенціалу молодих людей та підвищення ефективності психолого-педагогічного супроводу.

Під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Поняття цінностей та ціннісної сфери особистості в психологічній науці

Проблематика цінностей належить до фундаментальних напрямів психологічної науки, оскільки саме цінності визначають спрямованість особистості, її життєві цілі, мотиви діяльності та особливості взаємодії із соціальним середовищем. У сучасній психології поняття цінностей розглядається як складна система переконань і уявлень людини про значущі явища, об'єкти, ідеали та способи поведінки, які виступають орієнтирами при прийнятті рішень та визначенні життєвих пріоритетів.

Науковий інтерес до вивчення цінностей сформувався на перетині філософії, соціології та психології. У психологічній науці цінності розглядаються як внутрішні регулятори поведінки, які забезпечують узгодження потреб особистості із суспільними нормами та культурними традиціями. Вони відображають суб'єктивне ставлення людини до навколишнього світу та визначають її життєву позицію.

Вагомий внесок у розробку психологічної теорії цінностей зробив американський психолог Мілтон Рокіч, який визначав цінності як стійкі переконання щодо бажаності певного способу поведінки або кінцевої мети існування. Науковець запропонував поділ цінностей на термінальні та інструментальні. Термінальні цінності характеризують бажані кінцеві стани існування людини (щастя, свобода, самореалізація), тоді як інструментальні відображають способи досягнення цих цілей (відповідальність, чесність, наполегливість) [26].

Подальший розвиток теорії цінностей пов'язаний із дослідженнями Ш. Шварца, який запропонував універсальну модель базових людських цінностей. Відповідно до його концепції, цінності являють собою

транситуативні цілі, що відображають потреби особистості та суспільства. Учений виокремив десять базових типів цінностей: самостійність, стимуляцію, гедонізм, досягнення, владу, безпеку, конформність, традиції, доброзичливість та універсалізм. У подальших дослідженнях ця модель була розширена до дев'ятнадцяти більш диференційованих категорій цінностей [28].

У вітчизняній психології проблема цінностей розглядається через категорію спрямованості особистості. На думку українських дослідників, цінності виступають ядром внутрішнього світу людини, визначають її життєву позицію та забезпечують цілісність особистості. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціалізації та відображають індивідуальне засвоєння суспільного досвіду [1; 12].

Поняття «ціннісна сфера особистості» є ширшим за поняття окремих цінностей. Воно охоплює сукупність цінностей, ціннісних орієнтацій, установок, переконань, життєвих смислів та ідеалів, які взаємопов'язані між собою та визначають спрямованість особистості. Ціннісна сфера є динамічним утворенням, що змінюється під впливом життєвого досвіду, соціального середовища та історичних умов.

У структурі ціннісної сфери особистості науковці традиційно виокремлюють когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти, які перебувають у тісному взаємозв'язку та забезпечують цільове функціонування системи цінностей людини. Такий підхід обґрунтовується на положеннях психології особистості, відповідно до яких будь-яке ставлення людини до навколишнього світу включає знання про об'єкт, емоційне переживання його значущості та відповідну поведінкову реакцію.

Когнітивний компонент ціннісної сфери охоплює систему знань, уявлень, переконань і суджень особистості щодо значущих життєвих явищ, моральних норм, соціальних ідей та життєвих цілей. Він забезпечує усвідомлення людиною того, що є виробництвом і цінним для неї та суспільства. Як зазначав М. Рокич, цінності виступають стійкими переконаннями щодо переваги певних способів поведінки або кінцевих життєвих цілей над іншими, а тому їх формування

безпосередньо пов'язане з процесами пізнання та осмислення соціальної реальності [26]. Когнітивний аспект цінностей відображає рівень моральної свідомості особистості та її здатність усвідомлювати суспільно значущі орієнтири, що визначають життєвий вибір людини [4].

Особливого значення когнітивний компонент набуває у юнацькому та молодіжному віці, коли відбувається активне формування світогляду, професійного самовизначення та життєвих планів. Саме в цей період молода людина не лише засвоює існуючі соціальні цінності, а й переосмислює їх відповідно до власного досвіду та потреб. Від рівня сформованості когнітивного компонента залежить здатність особистості критично оцінювати суспільні явища, здійснювати моральний вибір та прогнозувати наслідки власних рішень.

Емоційний компонент ціннісної сфери відображає суб'єктивне ставлення особистості до об'єктів, явищ, людей та подій, які мають для неї певну значущість. Він виявляється через почуття, переживання, симпатії, антипатії, інтереси, оцінки та емоційну прихильність до певних цінностей. Цінність набуває особистісного змісту лише тоді, коли вона емоційно переживається людиною та стає частиною її внутрішнього світу. Без емоційного прийняття навіть добре усвідомлені норми та переконання не можуть перетворитися на реальні регулятори поведінки.

Емоційний компонент забезпечує внутрішню мотивацію до реалізації цінностей у практичній діяльності. Він визначає силу прихильності особистості до певних життєвих орієнтирів, ступінь їх значущості та готовність відстоювати їх у різних життєвих ситуаціях. За твердженням Ш. Шварца, саме емоційна привабливість цінностей спонукає людину діяти відповідно до них, оскільки цінності виступають бажаними цілями, які мотивують поведінку та слугують критеріями оцінки подій та вчинків [28]. Наприклад, якщо людина високо цінує справедливість, то будь-які прояви несправедливості будуть викликати у неї негативні емоції та прагнення до відновлення справедливого порядку.

Поведінковий компонент є практичним виявом ціннісної сфери особистості та характеризує реалізацію цінностей у конкретних вчинках,

рішеннях і формах діяльності. Він відображає готовність людини діяти відповідно до власних упевнень і життєвих пріоритетів. Справжнє засвоєння цінностей відбувається лише тоді, коли вони стають внутрішніми регуляторами діяльності та визначають поведінкові стратегії особистості.

Поведінковий компонент виявляється у виборі професії, способу життя, соціальної активності, міжособистісної взаємодії, участі в громадській діяльності та інших формах самореалізації. Саме через поведінку можна оцінити ступінь інтегрованості цінностей у структуру особистості. Так, людина, яка декларує важливість освіти, прагне до постійного саморозвитку та підвищення рівня знань; особа, для якої значущою є допомога іншим, братиме участь у волонтерській діяльності або підтримуватиме тих, хто потребує допомоги.

Водночас зазначені компоненти не існують ізольовано один від одного. Вони утворюють єдину систему, в межах якої знання про цінності (когнітивний компонент) формують основу для виникнення відповідних переживань та ставлень (емоційний компонент), а емоційне прийняття цінностей стимулює їх реалізацію в практичній діяльності (поведінковий компонент). Порушення гармонії між цими складовими може призводити до внутрішніх суперечностей особистості, коли декларовані цінності не відповідають реальній поведінці.

Отже, когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти становлять цільну структуру ціннісної сфери особистості. Їхня взаємодія забезпечує не лише усвідомлення та прийняття суспільно значущих цінностей, а й їх практичне втілення в життєдіяльності людини. Саме завдяки цій єдності цінності виконують регулятивну функцію, визначаючи життєві цілі, моральний вибір та поведінку особистості у різних соціальних ситуаціях.

Сучасні наукові дослідження засвідчують, що ціннісна сфера особистості є складним психологічним утворенням, яке забезпечує цільність внутрішнього світу людини, спрямованість її діяльності та виступає основою життєвого самовизначення. У структурі особистості цінності виконують ряд важливих функцій, серед яких провідними є мотиваційна, регулятивна, адаптаційна, інтегративна та прогностична. Саме через систему цінностей людина

інтерпретує навколишню реальність, визначає життєві пріоритети, приймає рішення та вибудовує власну поведінку [2].

Насамперед цінності виконують мотиваційну функцію, оскільки виступають внутрішніми спонукальними факторами діяльності особистості. Вони визначають спрямованість інтересів, потреб, прагнень та життєвих цілей людини. Як зазначав М. Рокич, цінності є стійкими переконаннями щодо бажаності певних способів поведінки або кінцевих станів існування, які впливають на вибір людиною конкретних дій і рішень. Саме завдяки цінностям формується система мотивів, яка спрямовує поведінку особистості на досягнення значущих для неї результатів [26]. Ш. Шварц підкреслював, що цінності виступають транситуативними цілями, які є критеріями вибору та оцінювання поведінки, подій і людей [28]. Таким чином, ціннісні орієнтації визначають не лише те, до чого прагне людина, а й рівень її активності в процесі досягнення поставлених цілей.

Важливе місце належить регулятивній функції цінностей, яка полягає в упорядкуванні поведінки та діяльності особистості відповідно до засвоєних моральних, соціальних та культурних норм. Цінності виконують роль внутрішніх регуляторів, що допомагають людині здійснювати вибір між альтернативними варіантами поведінки, оцінювати наслідки власних дій та контролювати їхню відповідність особистісним переконанням. Система цінностей є важливим механізмом саморегуляції особистості, що забезпечує узгодженість між внутрішніми прагненнями людини та вимогами соціального середовища. Завдяки цьому цінності виступають основою моральної відповідальності, самоконтролю та свідомого ставлення до власної діяльності.

Не менш значущою є адаптаційна функція ціннісної сфери, що забезпечує пристосування особистості до змінних умов соціального середовища. У процесі соціалізації людина засвоює суспільно схвалювані цінності та норми, які допомагають їй інтегруватися в соціальні групи, будувати ефективні міжособистісні взаємини та успішно виконувати різноманітні соціальні ролі. Науковці зазначають, що сформована система цінностей сприяє психологічній

стійкості особистості, особливо в умовах громадських трансформацій, кризових явищ та невизначеності. Зокрема, В. Франкл наголошував, що усвідомлення життєвих смислів і цінностей допомагає людині подолати складні життєві обставини та зберігати внутрішню рівновагу навіть у критичних ситуаціях. У сучасних умовах соціальних змін, військових конфліктів та глобальних викликів адаптаційний потенціал ціннісної сфери набуває особливої актуальності [15; 19].

Ціннісна сфера також реалізує інтегративну функцію, яка полягає в об'єднанні різних компонентів особистості в єдину систему. Цінності забезпечують взаємозв'язок між потребами, мотивами, настановами, переконаннями та життєвими цілями людини, сприяючи формуванню цілісного образу «Я». Система провідних мотивів та цінностей визначає внутрішню структуру особистості та її спрямованість. Завдяки інтегративній функції людина здатна підтримувати внутрішню узгодженість власних поглядів і поведінки, що є важливою умовою психологічного благополуччя та особистісної зрілості.

Особливого значення набуває прогностична функція цінностей, яка пов'язана зі здатністю особистості проектувати власне майбутнє та визначати перспективи самореалізації. Цінності виступають своєрідними орієнтирами, на основі яких людина формує життєві плани, прогнозує результати діяльності та обирає стратегії досягнення поставлених цілей. Саме ціннісно-смилова система особистості забезпечує активне конструювання життєвого шляху та визначає характер життєвих перспектив. Завдяки цьому цінності виконують функцію своєрідного «вектора розвитку», що спрямовує особистість на досягнення бажаного майбутнього.

Крім зазначених функцій, сучасні дослідники виокремлюють також смислотворчу функцію цінностей, яка полягає у наданні життю особистісного сенсу. Саме через систему цінностей людина визначає значущість подій, оцінює власний досвід та формує ставлення до навколишнього світу. Цінності допомагають усвідомити життєве призначення, визначити пріоритети та сформувати індивідуальну життєву філософію. Цінності є важливим

компонентом смислової регуляції поведінки та забезпечують єдність особистісного розвитку.

Отже, ціннісна сфера особистості виконує комплекс взаємопов'язаних функцій, які забезпечують мотивацію діяльності, регуляцію поведінки, адаптацію до соціального середовища, інтеграцію внутрішнього світу людини та прогнозування майбутнього розвитку. Саме через систему цінностей особистість визначає власні життєві перспективи, оцінює явища навколишньої дійсності, формує стратегії самореалізації та забезпечує цільність свого психологічного розвитку. У зв'язку з цим вивчення ціннісної сфери залишається одним із ключових напрямків сучасної психологічної науки, особливо в контексті дослідження молоді, для якої процес формування ціннісних орієнтацій є важливою умовою особистісного становлення.

1.2. Психологічні особливості формування ціннісної сфери в юнацькому та молодіжному віці

Юнацький та молодіжний вік є особливо важливим етапом становлення особистості, коли відбувається активне формування світогляду, життєвих планів, професійного самовизначення та системи цінностей. Саме в цей період закладаються основи життєвої позиції людини, що визначають її поведінку у дорослій житті.

Згідно з теорією психосоціального розвитку Є. Еріксона, основним завданням юнацького віку є формування особистісної ідентичності. Молода людина хоче отримати відповідь на питання про своє місце в світі, життєве призначення та перспективи майбутнього. Вирішення цих завдань безпосередньо пов'язане із формуванням індивідуальної системи цінностей.

У цей віковий період спостерігається інтенсивний розвиток рефлексії та самосвідомості. Молоді люди починають критично оцінювати суспільні норми та традиції, співвідносити їх зі своїми переконаннями та життєвими цілями. Це

сприяє переходу від зовнішньо нав'язаних цінностей до внутрішньо прийнятих особистісних орієнтирів.

Важливою особливістю юнацького віку є активний пошук смислу життя. На цьому етапі особистість прагне визначити власні життєві пріоритети, сформувати уявлення про успіх, щастя, професійне покликання та сімейне благополуччя. Саме тому ціннісна сфера набуває більшої усвідомленості та ієрархічної упорядкованості.

Формування цінностей молоді є складним і багатогранним процесом, який відбувається під впливом різноманітних соціальних інститутів, культурних факторів та індивідуального життєвого досвіду. Ціннісна сфера особистості визначає її ставлення до навколишнього світу, регулює поведінку, впливає на вибір життєвих цілей та способів їх досягнення. На думку багатьох дослідників, саме система цінностей виступає внутрішнім механізмом, який забезпечує узгодженість між потребами особистості, соціальними вимогами та життєвими пріоритетами [26; 28].

Особливе місце у процесі становлення ціннісних орієнтацій займає сім'я як первинний інститут соціалізації. Саме в сімейному середовищі дитина вперше знайомиться з моральними нормами, культурними традиціями, соціальними ролями та моделями міжособистісної взаємодії. Як зазначав А. Адлер, сім'я створює перші умови для формування життєвого стилю особистості та її ставлення до інших людей. Через повсякденну взаємодію з батьками дитина засвоює уявлення про добро і зло, справедливість, відповідальність, повагу до інших та значущість соціальних норм.

Вагомий вплив на формування цінностей молоді здійснюють батьківські установки та стиль сімейного виховання.

Дослідження науковців показали, що демократичний стиль виховання, що поєднує вимогливість із підтримкою та емоційною близькістю, сприяє розвитку відповідальності, самостійності та внутрішньої мотивації. Натомість авторитарний чи надмірно поблажливий стилі виховання можуть ускладнювати

процес формування зрілої системи цінностей та негативно впливати на розвиток автономності особистості [24; 25].

Значення сім'ї пояснюється також тим, що батьки виступають для дитини першими значущими моделями поведінки. Відповідно до положення теорії соціального наuczіння А. Бандури, засвоєння соціальних норм і цінностей значною мірою відбувається через спостереження та наслідування поведінки значущих дорослих. Молоді люди переймають не тільки декларовані переконання батьків, а й їхню реальну поведінку, ставлення до праці, освіти, суспільства, матеріальних і духовних благ. Саме тому узгодженість між словами та вчинками батьків є важливою умовою ефективного ціннісного виховання.

Сімейні взаємини впливають не лише на зміст цінностей, а й на механізми їх інтеріоризації. Соціальні норми та цінності спочатку існують у міжособистісному просторі, а згодом переходять у внутрішній психологічний план особистості. У сприятливому сімейному середовищі, де панують довіра, взаємоповага та емоційна підтримка, процес внутрішнього прийняття цінностей відбувається значно ефективніше. Натомість конфліктні чи дисфункціональні сімейні стосунки можуть спричиняти суперечливість ціннісних орієнтацій та труднощі особистісного самовизначення [17].

Поряд із сім'єю важливим фактором формування ціннісної сфери молоді виступає система освіти. Освітні заклади не лише забезпечують передачу знань, а й сприяють засвоєнню соціально схвалюваних норм поведінки, розвитку громадянської свідомості, відповідальності та толерантності. На думку Дж. Дьюї, освіта є ключовим механізмом соціального відтворення цінностей демократичного суспільства, оскільки створює умови для активної участі особистості в громадській житті та розвитку критичного мислення.

Суттєве вплив на ціннісні орієнтації молодого покоління здійснює група однолітків. У підлітковому та юнацькому віці потреба у соціальному визнанні та належності до певної групи стає особливо значущою. Саме у цей період відбувається формування особистісної ідентичності, що супроводжується активним пошуком власних переконань та життєвих пріоритетів. Взаємодія з

ровесниками сприяє перегляду раніше засвоєних цінностей, розвитку самостійності суджень та виробленню власної життєвої позиції.

У сучасному інформаційному суспільстві дедалі більшого значення набувають засоби масової інформації та цифрових комунікацій. Соціальні мережі, інтернет-ресурси, блогери та лідери громадської думки формують нові зразки поведінки, впливають на життєві орієнтири молоді та визначають актуальні суспільні тенденції. Дослідники відзначають, що цифровий простір може як сприяти розвитку гуманістичних, демократичних і просоціальних цінностей, так і створювати ризики розширення споживацьких установ, соціального порівняння та ціннісної дезорієнтації.

Важливим джерелом формування ціннісної сфери є також культура та соціальне середовище загалом. Культурні традиції, релігійні переконання, історичний досвід суспільства та домінуючі соціальні норми визначають зміст цінностей, які визнаються значущими у конкретній спільноті, особливості суспільної культури впливають на пріоритетність таких цінностей, як індивідуалізм, колективізм, соціальна відповідальність чи самореалізація.

Отже, формування цінностей молоді є результатом взаємодії численних соціальних інститутів, серед яких провідне місце належить сім'ї. Саме сімейне середовище закладає фундамент моральних переконань, життєвих принципів і соціальних установок особистості. Водночас подальший розвиток ціннісної сфери відбувається під впливом освітнього середовища, груп однолітків, засобів масової інформації, культурних традицій та особистого досвіду. Узгоджений вплив цих чинників сприяє формуванню зрілої системи цінностей, яка забезпечує гармонійний особистісний розвиток молодої людини та її успішну інтеграцію в суспільство.

Система освіти посідає одне з провідних місць серед соціальних інститутів, що впливають на формування ціннісної сфери сучасної молоді. Саме в освітньому середовищі відбувається не лише передача знань, умінь та навичок, а й засвоєння моральних норм, соціальних установок, громадянських орієнтирів та культурних традицій суспільства. Освіта виступає важливим механізмом

соціалізації особистості, забезпечуючи інтеграцію молодого людини в систему суспільних відносин та сприяючи формуванню її світогляду [30].

Освітнє середовище сприяє розвитку громадянської свідомості, професійних інтересів, відповідальності та прагнення до самореалізації. У процесі навчання молодь засвоює суспільно значущі цінності, пов'язані з особистісним розвитком, професійним становленням та активною участю в суспільному житті. Водночас заклади освіти створюють умови для розвитку критичного мислення, самостійності, толерантності, соціальної активності та здатності до прийняття відповідальних рішень, що є важливими характеристиками зрілої особистості [25].

Сучасна освіта виконує не лише навчальну, а й виховну функцію, формуючи систему життєвих орієнтирів молоді. Через зміст освітніх програм, взаємодію з педагогами, участь у науковій, громадській та волонтерській діяльності здобувачі освіти набувають досвіду соціальної відповідальності, співробітництва та громадянської участі. В результаті відбувається поступове формування таких цінностей, як свобода, гідність, справедливість, повага до прав людини, патріотизм та соціальна відповідальність.

Особливого значення освітнє середовище набуває в умовах суспільних трансформацій та глобалізаційних процесів. Сучасна молодь функціонує в умовах постійного інформаційного потоку, технологічних змін та соціальної невизначеності, що потребує сформованої системи цінностей для успішної адаптації та самореалізації. Заклади освіти покликані допомагати молодим людям усвідомлювати власні життєві пріоритети, формувати навички критичного аналізу інформації, розвивати здатність до міжкультурного діалогу та відповідального вибору життєвого шляху.

Важливим напрямком впливу освіти на ціннісну сферу молоді є професійне самовизначення. Під час навчання відбувається усвідомлення власних здібностей, інтересів та життєвих перспектив, що сприяє формуванню професійних цінностей і мотивації до майбутньої трудової діяльності. Освіта допомагає молоді зрозуміти значущість професійної компетентності,

безперервного навчання, відповідального ставлення до праці та особистого професійного розвитку. У зв'язку з цим цінність самореалізації, професійного успіху та особистісного зростання посідає дедалі важливіше місце в структурі ціннісних орієнтацій молодого покоління.

Крім того, освітній простір сприяє розвитку соціально-комунікативних компетентностей. Взаємодія з однолітками, викладачами та представниками різних соціальних груп формує навички ефективного спілкування, співпраці, взаємоуваги та конструктивного розв'язання конфліктів. Завдяки цьому молодь засвоює цінності партнерства, взаємодопомоги та соціальної солідарності, які є необхідними для успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Таким чином, система освіти є одним із ключових факторів формування ціннісної сфери сучасної молоді. Вона забезпечує передачу суспільно значущих норм і цінностей, сприяє розвитку громадянської позиції, професійної спрямованості, соціальної відповідальності та особистісної зрілості. Під впливом освітнього середовища формується цілісна система ціннісних орієнтацій, яка визначає життєві пріоритети, поведінку та перспективи самореалізації молодого людини.

Сучасне суспільство характеризується високою динамічністю соціальних процесів, глобалізацією, цифровізацією та постійними економічними й політичними змінами. За таких умов ціннісна сфера молоді зазнає суттєвих трансформацій, відображаючи нові суспільні реалії та виклики. Одним із провідних чинників трансформації цінностей виступає глобалізація. Завдяки відкритості інформаційного простору молодь отримує доступ до різноманітних культурних моделей і систем цінностей. Це сприяє поширенню ідей індивідуалізму, толерантності, саморозвитку та міжкультурної взаємодії.

У сучасних умовах одним із провідних чинників трансформації ціннісної сфери молоді виступає цифровізація суспільства. Інтенсивне поширення інформаційно-комунікаційних технологій спричинило суттєві зміни в механізмах соціалізації молодого покоління. Якщо раніше основними агентами соціалізації виступали сім'я, заклади освіти та безпосереднє соціальне оточення,

то сьогодні значну частину цього впливу здійснює цифровий простір. Молоді люди є представниками покоління, яке з раннього віку функціонує в умовах постійної взаємодії з інтернетом, соціальними мережами та цифровими платформами. Внаслідок цього змінюються способи отримання інформації, побудови міжособистісних відносин і формування життєвих орієнтирів.

Соціальні мережі створюють нові моделі соціального схвалення, де значущими стають публічне визнання, популярність, особистий бренд та здатність ефективно презентувати себе іншим. У зв'язку з цим підвищується роль таких цінностей, як самореалізація, мобільність, відкритість до змін, інноваційність та швидке досягнення поставлених цілей. Водночас цифрове середовище формує високий рівень конкуренції між користувачами, що може сприяти розвитку надмірної орієнтації на зовнішні показники успіху та соціальне схвалення. Цифрова культура сприяє формуванню нових моделей ціннісної регуляції поведінки, у яких особливого значення набувають індивідуалізація, автономність та можливість самостійного конструювання власної життєвої траєкторії [6].

Важливим чинником формування ціннісної сфери сучасної молоді залишається соціально-економічна ситуація. Глобалізаційні процеси, економічні кризи, нестабільність ринку праці та зростання вимог до професійної компетентності впливають на зміст життєвих пріоритетів молодих людей. За умов невизначеності особливої актуальності набувають цінності матеріального добробуту, фінансової незалежності, професійного успіху та конкурентоспроможності. Молодь дедалі частіше орієнтується на досягнення високого рівня економічної безпеки як передумови для реалізації інших життєвих цілей.

Економічна нестабільність посилює прагматичну спрямованість ціннісних орієнтацій, оскільки в умовах ризику та невизначеності особистість прагне забезпечити власну соціальну захищеність. Водночас орієнтація на матеріальні цінності може супроводжуватися послабленням значущості духовних та гуманістичних ідеалів. Протести сучасні дослідження демонструють, що

більшість молодих людей прагнуть поєднувати професійні досягнення з особистісним розвитком, соціальною активністю та реалізацією моральних принципів.

Для української молоді особливе значення набуває вплив воєнних подій та масштабних суспільних криз. Повномасштабна російсько-українська війна стала потужним фактором переосмислення життєвих цінностей та соціальних пріоритетів. В умовах постійної загрози безпеці значно підвищується роль екзистенційних цінностей, пов'язаних зі збереженням життя, свободою, людською гідністю та правом на самовизначення. Війна актуалізувала такі цінності, як патріотизм, громадянська відповідальність, взаємодопомога, згуртованість та соціальна солідарність.

Особливо помітними стали зміни у ставленні молоді до сім'ї та міжособистісних відносин. Досвід воєнних втрат, вимушеного переселення та тривалої невизначеності сприяв усвідомленню значущості емоційної підтримки близьких людей, психологічного благополуччя та соціальної підтримки. Багато молодих людей почали приділяти більше уваги розвитку стійких міжособистісних зв'язків, які сприяють подоланню стресу та адаптації до складних життєвих обставин. Дослідження українських учених свідчать, що в умовах війни спостерігається посилення орієнтації на колективні та просоціальні цінності, які сприяють збереженню соціальної єдності суспільства [14].

Серед соціально-психологічних факторів важливе місце належить процесам соціальної ідентифікації. Молодість є періодом активного пошуку власної ідентичності та визначення свого місця в суспільстві. Саме в цей час особистість прагне знайти соціальні групи, цінності та норми яких відповідають її уявленням про себе та власне майбутнє. Участь у студентських, професійних, волонтерських, релігійних чи громадських об'єднаннях сприяє засвоєнню певних моделей поведінки та формуванню відповідних ціннісних орієнтацій.

Відповідно до теорії соціальної ідентичності, належність до значних соціальних груп впливає на самосприйняття особистості та визначає систему її цінностей. Молоді люди засвоюють групові норми та переконання через

механізми соціального порівняння, наслідування та міжособистісної взаємодії. В результаті ціннісна сфера формується не лише під впливом індивідуального досвіду, а й завдяки включенню особистості до різноманітних соціальних спільнот [1].

Саме в цей час особистість прагне знайти соціальні групи, цінності та норми яких відповідають її уявленням про себе та власне майбутнє. Участь у студентських, професійних, волонтерських, релігійних чи громадських об'єднаннях сприяє засвоєнню певних моделей поведінки та формуванню відповідних ціннісних орієнтацій.

Відповідно до теорії соціальної ідентичності, належність до значущих соціальних груп впливає на самосприйняття особистості та визначає систему її цінностей. Молоді люди засвоюють групові норми та переконання через механізми соціального порівняння, дослідження та міжособистісної взаємодії. У результаті ціннісна сфера формується не лише під впливом індивідуального досвіду, а й завдяки включенню особистості до різноманітних соціальних спільнот.

Суттєву роль у формуванні та трансформації ціннісної сфери відіграє рівень психологічної стійкості особистості. У сучасній психології психологічна стійкість або резильєнтність розглядається як здатність людини успішно адаптуватися до несприятливих життєвих обставин, долати труднощі та зберігати внутрішню рівновагу. Молоді люди з високим рівнем резильєнтності демонструють більшу здатність до переосмислення життєвих цілей, конструктивного прийняття змін та інтеграції нових цінностей у власну систему світогляду [14].

Натомість тривала дія стресогенних факторів, соціальна невизначеність, економічні труднощі та інформаційне перевантаження можуть спричиняти внутрішню суперечливість ціннісних орієнтацій. У таких випадках особистість стикається з необхідністю одночасного узгодження різних, іноді протилежних життєвих пріоритетів, що може викликати внутрішньоособистісні конфлікти та труднощі самовизначення. Саме тому розвиток психологічної стійкості

розглядається як важлива умова гармонійного формування ціннісної сфери молоді [4].

Трансформація ціннісної сфери молодого покоління має складний і багатовимірний характер. З одного боку, спостерігається посилення орієнтації на самореалізацію, незалежність, особистий успіх, професійний розвиток та індивідуальну свободу. Такі тенденції значною мірою пов'язані з процесами глобалізації, цифровізації та розширенням можливостей для індивідуального вибору. З іншого боку, сучасні суспільні виклики стимулюють актуалізацію гуманістичних цінностей, зокрема взаємодопомоги, толерантності, громадянської активності, соціальної відповідальності та готовності до участі в суспільно корисній діяльності.

Отже, формування ціннісної сфери в юнацькому та молодіжному віці є складним процесом взаємодії особистісних та соціальних факторів, результатом якого стає становлення індивідуальної системи життєвих пріоритетів та смислів. Ціннісна сфера сучасної молоді формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких провідну роль відіграють цифровізація суспільства, соціально-економічні умови, війсьні події, процеси соціальної ідентифікації та індивідуально-психологічні особливості особистості. Їхня взаємодія визначає специфіку ціннісних орієнтацій молодого покоління та особливості його соціального розвитку. Дедалі більшого значення набуває цифровий інформаційний простір. Соціальні мережі, онлайн-комунікація та цифрові медіа створюють нові можливості для соціалізації молоді, але водночас можуть сприяти поширенню суперечливих ціннісних установ. Віртуальне середовище формує нові уявлення про успіх, популярність, самопрезентацію та соціальне визнання.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

2.1. Організація, методичне забезпечення дослідження ціннісної сфери сучасної молоді та аналіз його результатів

Питання про те, чим живе та у що вірить нове покоління, завжди залишається в центрі психологічних дискусій. У сучасному світі, де старі соціальні інститути втрачають свій вплив, а цифрова реальність диктує нові правила гри, ціннісна сфера молоді стає головним об'єктом наукового інтересу. Цінності – це не просто абстрактні поняття, це внутрішній фундамент особистості, що визначає її вибір у моменти кризи, професійні амбіції та спосіб взаємодії з оточенням.

Означена тема набуває особливого значення, адже сучасна молодь є першим поколінням, чий цінності формуються у контексті всепроникної глобалізації та паралельної глибокої соціальної нестабільності.

Застосування методики Ш. Шварца дозволяє відстежити специфічну динаміку змін, як традиційні погляди на безпеку та конформність поступово поступаються місцем індивідуалізму, самостійності та прагненню до нових ідей і стимулів. Усвідомлення цих трансформацій є вкрай важливим як для розвитку теоретичної бази психології, так і для ефективної практичної роботи з молоддю, адже саме система цінностей та ціннісна сфера стає фундаментом для формування життєвих стратегій та успішної соціальної адаптації в умовах швидкоплинного сучасного світу.

Метою нашого дослідження є виявлення та аналіз ключових психологічних аспектів ціннісної ієрархії сучасної молоді, опираючись на концепцію «ціннісного кола» Ш. Шварца. Основна увага приділяється визначенню домінуючих напрямів у свідомості молодих людей: прагнення змін чи збереження стабільності, орієнтації на особисте зростання чи турботу про

інших. В якості основи дослідження висунуто гіпотезу, що для сучасних молодих людей характерне зміщення акцентів у бік автономії та досягнення особистого успіху. При цьому зазначається, що вони часто переживають внутрішній конфлікт між прагненням до абсолютної свободи та потребою в підтримці з боку соціуму.

Проблематика ціннісної сфери сучасної молоді – це не просто питання вибору між «добром» і «злом», а глибокий психологічний вузол, де сплітаються внутрішні кризи особистості та глобальні виклики епохи. Центральна проблема полягає в тому, що молоде покоління змушене будувати свою ідентичність на «хиткому піску» мінливих стандартів, де традиційні орієнтири вже не працюють, а нові ще не пройшли перевірку часом.

Одним із найгостріших аспектів цієї проблематики є конфлікт між декларованими та реальними цінностями. Молодь може щиро захоплюватися ідеями універсалізму, екології та соціальної справедливості, проте в реальних життєвих ситуаціях діяти прагматично, обираючи цінності влади, досягнення та особистої безпеки. Цей когнітивний дисонанс породжує почуття провини, тривожність та відчуття невластної автентичності, що стає серйозною перешкодою для гармонійного розвитку «Я».

Інша вагома проблема – криза соціальної лояльності. Орієнтація на «Самостійність» та «Стимуляцію» робить молодь надзвичайно адаптивною до змін, але водночас вразливою до самотності. Коли цінності «Конформності» та «Традиції» втрачають свою значущість, розмиваються і соціальні зв'язки. Прагнення бути незалежним від колективу часто межує з соціальною ізоляцією, де молода людина залишається сам на сам зі своїми проблемами, не маючи міцної підтримки з боку громади чи сім'ї. Ця автономія стає для багатьох «тягарем свободи», про який писав ще Еріх Фромм.

Проблема «гедоністичної пастки» також заслуговує на особливу увагу. Сучасна культура швидкого дофаміну, прагнення успіху і захоплення яскравими враженнями, активно підтримувана цифровим середовищем, ставить ідеї гедонізму на перший план. Однак пастка цього підходу криється у тому, що

постійна гонитва за задоволенням нерідко витісняє пошук глибокого сенсу життя. У результаті це може спричинити екзистенційний вакуум: молода аудиторія, досягаючи зовнішніх атрибутів успіху, нерідко залишається без відчуття справжнього внутрішнього наповнення.

Фундаментом сучасного розуміння ціннісної ієрархії особистості є концепція Шаллома Шварца, який переглянув традиційні підходи та запропонував універсальну теорію «динамічних відносин між ціннісними типами». На відміну від багатьох своїх попередників, Шварц розглядав цінності не як розрізнений набір переконань, а як цілісну систему, де кожна окрема цінність перебуває у певному зв'язку з іншими – або в стані підтримки, або в стані конфлікту. В основі його моделі лежить ідея, що цінності – це трансцитуативні цілі, які відображають фундаментальні потреби людини: від біологічних запитів до вимог соціальної взаємодії та виживання цілих груп.

Центральним елементом концепції є так зване «ціннісне коло», яке структурує десять базових психологічних типів цінностей. Ця модель базується на принципі суміжності: цінності, що розташовані поруч, мають схожу мотиваційну основу, тоді як ті, що знаходяться на протилежних боках кола, є антагоністичними. Це створює два головні вектори опозиції, які визначають внутрішню боротьбу особистості.

Перший вектор – це протистояння «Відкритості до змін» (самостійність, стимуляція) та «Консерватизму» (безпека, традиція, конформність). Тут психологічна проблема полягає у виборі між прагненням до новизни й незалежності та потребою в стабільності й дотриманні норм.

Другий вектор описує конфлікт між «Самопіднесенням» (влада, досягнення) та «Самотрансцендентністю» (універсалізм, благополуччя), що фактично є дилемою між егоїстичними інтересами та турботою про добробут інших.

Для психологічного портрета молоді особливе значення має структура цих цінностей на двох різних рівнях, що є унікальною рисою методики Шварца.

Перший рівень – це нормативні ідеали, які відображають те, як людина хоче виглядати в очах суспільства або якими принципами вона щиро захоплюється «теоретично».

Другий рівень – індивідуальні пріоритети, що проявляються безпосередньо у вчинках. Психологічна напруженість виникає саме тоді, коли ці рівні не збігаються. Наприклад, молода людина може ідеалізувати «Самостійність», але через внутрішню невпевненість чи соціальний тиск у реальній поведінці демонструвати високу «Конформність».

Рис. 2.1. Коло цінностей Ш. Шварца

Важливо розуміти, що за Ш. Шварцом цінності не є статичними. Вони функціонують як динамічна система, що реагує на зміни в життєвому просторі. У молодому віці ця система є найбільш пластичною. Кожна з десяти цінностей – від «Гедонізму» як прагнення до чуттєвого задоволення до «Універсальності» як розуміння єдності світу – стає певним фільтром, через який особистість сприймає реальність.

Таким чином, модель Шварца дозволяє не просто виміряти «кількість» певної якості в людини, а побачити цілісну конфігурацію її мотиваційної сфери, де кожна перемога однієї цінності (наприклад, прагнення до успіху-Досягнення)

неминуче веде до послаблення іншої (наприклад, Благополуччя як щирої турботи про ближнього). Саме ця внутрішня механіка «ціннісних терезів» робить концепцію Шварца ідеальним інструментом для аналізу складної та суперечливої свідомості сучасної молоді.

Опитувальник побудований так, що він окремо вимірює цінності на рівні переконань і нормативних ідеалів, що показує, як людина вважає за правильне поводитися в суспільстві, та на рівні конкретної поведінки, відображаючи її реальні дії у повсякденному житті. Це дозволяє психологу побачити внутрішні конфлікти особистості, коли її ідеали розходяться з реальними вчинками. Замість прямих запитань респонденту пропонують короткі описи вербальних портретів людей, де досліджуваний має оцінити за шестибальною шкалою, наскільки цей опис схожий на нього самого. Такий підхід суттєво знижує дію чинника соціальної бажаності відповідей, коли людина намагається штучно здаватися кращою.

Коли базові цінності об'єднуються у великі блоки на осях кола, вони набувають глибшого інтегративного змісту. Сектор відкритості до змін відображає рівень психологічної готовності людини до інновацій, ризику, творчого пошуку та гнучкості, дозволяючи особистості легко адаптуватися до нових умов. Протилежний йому сектор збереження вказує на прагнення до психологічної та фізичної безпеки, стабільності у соціумі, поваги до наявних правил і законів, що виступає своєрідним якорем у межах звичної зони комфорту.

Практична частина дослідження була проведена на вибірці з 30 студентів (15 дівчат, 15 хлопців) другого курсу Луцького національного технічного університету. Вибір цієї групи обумовлений психологічними особливостями даного етапу: другокурсники вже подолали адаптаційний стрес першого року навчання та переходять до етапу інтенсивного вибудовування професійних та особистих життєвих стратегій.

Використання опитувальника Ш. Шварца дозволило виявити чітку ієрархію цінностей, яка відображає дух сучасної академічної молоді (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ієрархія цінностей за методикою Ш. Шварца

Тип цінності за Шварцом	Ранг (Нормативні ідеали)	Ранг (Індивідуальні пріоритети)	Психологічна характеристика результату
Самостійність	1	2	Найвища значущість незалежності мислення та свободи вибору.
Досягнення	2	4	Високі амбіції та орієнтація на успіх у навчанні.
Гедонізм	3	1	Пріоритет отримання задоволення та комфорту в реальній поведінці.
Універсалізм	4	6	Декларування толерантності та турботи про світ.
Стимуляція	5	3	Висока потреба в нових емоціях та новизні (практичний рівень).
Благополуччя	6	5	Турбота про благополуччя близького оточення (друзів, рідних).
Безпека	7	7	Помірна потреба у стабільності та захищеності.
Влада	8	8	Низьке прагнення до домінування та контролю над іншими.
Конформність	9	9	Слабке бажання стримувати себе заради очікувань інших.
Традиція	10	10	Найнижча значущість слідування звичаям та ритуалам.

Бачимо, що аналіз результатів на рівні нормативних ідеалів (тобто того, що студенти вважають значущим у теорії) продемонстрував стійке домінування цінності «Самостійності». Для 85% опитаних незалежність мислення, свобода вибору та можливість творчої реалізації є найвищими пріоритетами. Це свідчить про високий запит на інтелектуальну автономію.

Друге місце в ієрархії цінностей посіло «Досягнення». Студенти другого курсу орієнтовані на успіх, який вимірюється через визнання їхньої компетентності, що цілком логічно для освітнього середовища, де панує конкуренція за бали та соціальний статус.

На рівні індивідуальних пріоритетів (реальної поведінки) картина дещо змінюється, що відкриває цікаву психологічну проблематику. Хоча в ідеалах домінує творчість, у повсякденному житті на перші позиції виходить «Гедонізм». Це проявляється у прагненні молоді до емоційної насиченості, комфорту та

отримання задоволення від життя «тут і зараз». Такий результат вказує на те, що сучасне студентство розглядає період навчання не лише як підготовку до майбутнього, а як цінний сам по собі час для самонасолоди та яскравих вражень.

Особливої уваги заслуговують показники за шкалою «Консерватизм». У досліджуваній групі цінності «Традиції» та «Конформність» стабільно посідають останні місця (9-те та 10-те відповідно). Це підтверджує нашу гіпотезу про те, що сучасні студенти мають низьку схильність до сліпого підпорядкування авторитетам та збереження застарілих звичаїв. Проте цінність «Безпека» залишається на середньому рівні, що свідчить про наявність прихованої тривоги за своє майбутнє та потребу в стабільному соціальному середовищі.

Завершуючи аналіз, варто відзначити високий бал за шкалою «Благополуччя» на рівні поведінки. Попри виражений індивідуалізм, студенти демонструють значну прив'язаність до свого мікросоціуму (друзів, родини). Таким чином, ціннісний портрет сучасного другокурсника – це динамічне поєднання прагнення до повної автономії («Самостійність»), спраги до життя («Гедонізм») та високих амбіцій («Досягнення»), за якими стоїть відмова від традиційних обмежень минулого (рис. 2.2).

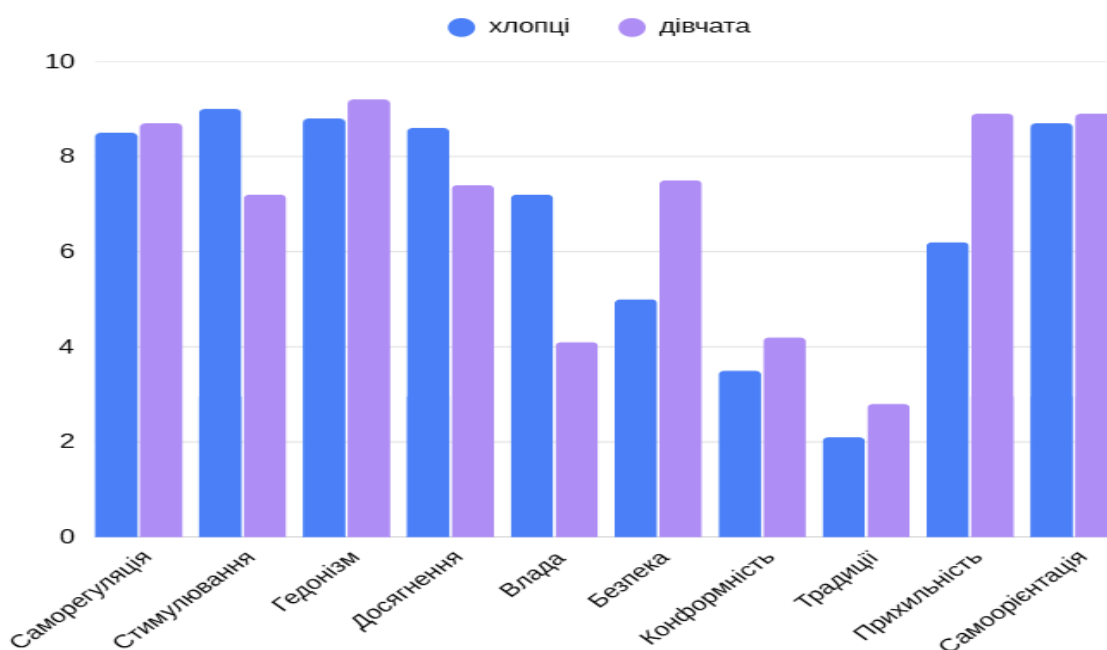

Рис. 2.2. Ціннісний портрет сучасного другокурсника за типами цінностей

Для здійснення порівняльного аналізу ціннісних орієнтацій за методикою Ш. Шварца результати дослідження були розподілені за статевою ознакою: окремо проаналізовано показники 15 хлопців та 15 дівчат. Такий підхід дає змогу виявити як спільні тенденції у структурі цінностей сучасної молоді, так і специфічні особливості, зумовлені гендерними відмінностями соціалізації та життєвого досвіду.

Аналіз результатів показав, що цінність «Самостійність» займає провідне місце у системі життєвих пріоритетів як хлопців, так і дівчат. Це свідчить про прагнення молоді до незалежності в прийнятті рішень, свободи вибору, можливості самостійно визначати життєві цілі та способи їх досягнення. Висока значущість цієї цінності відображає характерні тенденції сучасного суспільства, в якому особистісна автономія, індивідуальність та самореалізація набувають особливої ваги.

Водночас результати дослідження демонструють певні відмінності у способах реалізації прагнення до самостійності. Для хлопців більш характерною є орієнтація на досягнення особистого успіху через конкуренцію, лідерство та демонстрацію власних можливостей. На це вказують усі вищі показники за цінностями «Влада» та «Стимуляція». Значущість цінності «Влада» свідчить про прагнення до впливу, контролю над подіями власного життя та визнання з боку оточування. Водночас високий рівень цінності «Стимуляція» відображає потребу в нових враженнях, активності, ризику та динамічному способі життя.

Для дівчат більш вираженими виявилися цінності, пов'язані з підтримкою міжособистісних взаємин, турботою про інших та соціальною відповідальністю. Це виявляється у високих показниках за цінностями «Благополуччя» та «Універсалізм». Цінність «Благополуччя» відображає прагнення до гармонійних взаємин, емоційної підтримки та збереження позитивного психологічного клімату в соціальному оточенні. Висока значущість «Універсалізму» свідчить про схильність до толерантності, розуміння потреб інших людей, турботи про суспільство та навколишнє середовище.

Отже, незважаючи на спільну орієнтацію на самостійність як одну з ключових цінностей сучасної молоді, хлопці та дівчата демонструють різні способи її реалізації. Для хлопців більш характерною є стратегія індивідуальних досягнень, самоствердження та активного пошуку нових можливостей, тоді як дівчата частіше пов'язують самореалізацію з побудовою конструктивних соціальних зв'язків, співпрацею та відповідальністю перед іншими людьми. Такі результати підтверджують, що ціннісна сфера сучасної молоді поєднує загальні поколіннєві тенденції з особливостями, які формуються під впливом гендерної соціалізації та культурного середовища.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика провідних цінностей хлопців та дівчат за методикою Ш. Шварца

Цінність	Хлопці (n=15)	Дівчата (n=15)	Інтерпретація результатів
Благополуччя	Помірна значущість	Вища значущість	Дівчата більше орієнтовані на підтримання гармонійних міжособистісних взаємин та емоційного комфорту
Універсалізм	Помірна значущість	Вища значущість	Дівчата частіше демонструють орієнтацію на толерантність, справедливість та турботу про інших людей.
Основний спосіб самореалізації	Особисті досягнення, конкуренція, самоствердження	Соціальна взаємодія, співпраця, підтримка інших	Відображає відмінності у шляхах реалізації провідної цінності самостійності
Загальна спрямованість ціннісної сфери	Індивідуалістична	Соціально орієнтована	Хлопці більше зосереджені на власних досягненнях, дівчата – на міжособистісних відносинах та суспільному благополуччі

Як видно з таблиці 2.2, для представників обох статевих груп провідною цінністю виступає самостійність, що свідчить про прагнення сучасної молоді до незалежності, свободи вибору та можливості самостійно визначати власний життєвий шлях. Висока значущість цієї цінності відображає характерні тенденції розвитку сучасного суспільства, в якому особистісна автономія, індивідуальність та самореалізація розглядаються як важливі умови досягнення життєвого успіху.

Водночас результати дослідження показують, що, незважаючи на спільне прагнення до самостійності, способи її реалізації у хлопців та дівчат мають певні відмінності. Для хлопців більш характерною є орієнтація на особисті досягнення, конкуренцію та соціальне визнання. Підвищена значущість цінностей «Влада» та «Стимуляція» свідчить про прагнення до лідерства, бажання вплинути на події власного життя, зайняти активну позицію та досягати поставлених цілей. Крім того, хлопці частіше демонструють готовність до ризику, пошуку нових можливостей і випробувань, що можна пояснити їхньою орієнтацією на самоствердження та досягнення високих результатів у різних сферах діяльності.

У дівчат, поряд із високою значущістю самостійності, більш вираженими є цінності, пов'язані з міжособистісними взаєминами та соціальною відповідальністю. Вищі показники за шкалами «Благополуччя» та «Універсализм» свідчать про схильність до підтримання гармонійних стосунків з оточенням, прояви емпатії, піклування про інших людей та прагнення до соціальної справедливості. Для них самореалізація найчастіше пов'язана не лише з особистими досягненнями, а й із можливістю бути корисними для інших, підтримувати близьких та брати участь у суспільно значущій діяльності.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що ціннісна сфера сучасної молоді поєднує спільні поколіннєві орієнтири та певні гендерні особливості. Незалежно від статі молоді люди прагнуть до самостійності та самореалізації, однак хлопці частіше реалізують ці прагнення через індивідуальні досягнення, лідерство та конкурентну активність, тоді як дівчата більшою мірою орієнтуються на співпрацю, розвиток соціальних зв'язків, взаємопідтримку та суспільне благополуччя, що свідчить про багатовимірність ціннісної структури сучасної молоді, її залежність від особливостей соціалізації особистості.

2.2. Рекомендації щодо розвитку та гармонізації ціннісної сфери сучасної молоді

Результати проведеного емпіричного дослідження дозволили встановити особливості ціннісної сфери сучасної молоді, визначити домінуючі ціннісні орієнтації, виявити певні суперечності між особистісними, соціальними та професійними цінностями. Отримані дані свідчать про необхідність цілеспрямованої роботи щодо розвитку та гармонізації ціннісної сфери молодих людей, оскільки саме система цінностей визначає життєві пріоритети, регулює поведінку особистості, впливає на процес прийняття рішень та формування життєвої перспективи.

У сучасних умовах громадських трансформацій, цифровізації, воєнних викликів та глобалізаційних процесів молодь перебуває під впливом значної кількості суперечливих соціальних факторів. Це нерідко призводить до нестійкості ціннісних орієнтацій, труднощів життєвого самовизначення та виникнення внутрішньоособистісних конфліктів. Саме тому одним із важливих завдань психологічного супроводу молоді є створення умов для формування цілісної, стійкої та гуманістично спрямованої системи цінностей.

Гармонізація ціннісної сфери забезпечення особистісних потреб, соціальних очікувань та індивідуальних життєвих цілей. На думку сучасних дослідників, ефективний розвиток ціннісних орієнтацій можливий за умови активного включення молодої людини в процес самопізнання, саморефлексії та усвідомлення власної життєвої позиції [12].

Одним із ключових напрямів розвитку ціннісної сфери молоді є формування навичок рефлексії та самопізнання. Саме рефлексія дозволяє особистості усвідомлювати власні мотиви, переконання, життєві цілі та оцінювати їх відповідність реальним потребам і прагненню. Для реалізації цього напрямку доцільно використовувати такі форми роботи:

- проведення тренінгів особистісного розвитку;

- ведення рефлексивних щоденників;
- виконання вправ на самоаналіз життєвих цілей і пріоритетів;
- організація групових дискусій щодо сенсу життя, життєвих перспектив та особистісного самовизначення;
- використання психологічного консультування для усвідомлення власних ціннісних орієнтирів.

Гармонізація ціннісної сфери передбачає узгодження особистісних потреб, соціальних очікувань та індивідуальних життєвих цілей. На думку сучасних дослідників, ефективний розвиток ціннісних орієнтацій можливий за умови активного включення молодшої людини у процес самопізнання, саморефлексії та усвідомлення власної життєвої позиції [12].

Важливим напрямом є розвиток морально-етичних цінностей молоді. У сучасному суспільстві особливе значення набувають такі цінності, як відповідальність, чесність, толерантність, повага до людської гідності, взаємодопомога та соціальна справедливість. Формуванню зазначених цінностей сприяє залучення молоді до волонтерської діяльності, громадських ініціатив, соціальних проєктів та благодійних акцій. Участь у таких видах діяльності дозволяє молодим людям не лише отримувати новий соціальний досвід, а й усвідомлювати значущість суспільно корисної діяльності та відповідальності перед іншими людьми [17].

Особливої актуальності в сучасних українських реаліях набуває розвиток громадянських та патріотичних цінностей. Умови воєнного стану значно посилили роль національної ідентичності, соціальної згуртованості та громадянської відповідальності. Тому доцільним є впровадження освітніх і виховних програм, спрямованих на формування активної громадянської позиції, поваги до демократичних цінностей, прав людини та принципів соціальної відповідальності. Ефективними формами роботи можуть виступати тематичні зустрічі, просвітницькі заходи, участь у молодіжних форумах, волонтерських проєктах та громадських ініціативах.

Наступним напрямом є розвиток цінностей самореалізації та професійного самовизначення. Отримані результати дослідження можуть свідчити про високу значущість професійного успіху, матеріального благополуччя та особистих досягнень серед молодих людей. Проте прагнення до професійної реалізації має поєднуватися з усвідомленням соціальної відповідальності та дотриманням моральних принципів. З цією метою доцільно проводити:

- тренінги професійного самовизначення;
- кар'єрні консультації;
- майстер-класи з планування професійного розвитку;
- програми наставництва;
- зустрічі з успішними представниками різних професійних сфер.

Важливою умовою гармонізації ціннісної сфери є розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Сучасна молодь значну частину інформації отримує через цифрові технології та соціальні мережі, що створює ризики розширення маніпулятивного контенту та нав'язування інших ціннісних орієнтацій. Формування навички критичного аналізу інформації дозволяє молодим людям усвідомлено ставитися до отриманих повідомлень, оцінювати їхню достовірність та самостійно формувати власну систему переконань [4].

Суттєвий вплив на розвиток ціннісної сфери здійснює освітнє середовище. Заклади вищої освіти мають створювати умови не тільки для професійної підготовки студентів, а й для їхнього духовного, морального та громадянського розвитку. Доцільним є впровадження освітніх програм, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту, соціальної відповідальності, навичок міжособистісного спілкування та культури міжнаціональної взаємодії.

Не менш важливою є роль сім'ї у формуванні та підтримці ціннісної сфери молоді. Саме сімейне середовище виступає первинним джерелом засвоєння моральних норм, соціальних установок та життєвих орієнтирів. Тому доцільним є проведення просвітницької роботи з батьками щодо особливостей ціннісного становлення молоді, розвитку довірливих взаємин у сім'ї та підтримки самостійності молодої людини в процесі життєвого вибору.

Для практичної реалізації зазначених рекомендацій доцільно впроваджувати *комплексну програму психологічного супроводу молоді*, спрямовану на розвиток ціннісної сфери особистості, формування усвідомлених життєвих орієнтирів та підтримку процесу особистісного самовизначення. Така програма може складатися з кількох взаємопов'язаних блоків.

Діагностичний блок передбачає вивчення особливостей ціннісної сфери молодих людей, їхніх життєвих цілей, потреб, мотивів, особистісних пріоритетів. На цьому етапі використовуються психодіагностичні методики, анкетування, опитування, бесіди, спостереження, що дають змогу визначити структуру ціннісних орієнтацій, рівень сформованості моральних установок, особливості професійного самовизначення, соціальної відповідальності. Отримані дані дозволяють виявити як сильні сторони, так і потенційні труднощі, що можуть перешкоджати гармонійному становленню особистості.

Просвітницький блок спрямований на підвищення психологічної культури та розширення знань про роль цінностей у житті людини й суспільства. У межах блоку можуть проводитися лекції, тематичні семінари, дискусії, інформаційні зустрічі, вебінари, присвячені питанням життєвих цілей, морального вибору, відповідальності, громадянської позиції, сімейних, професійних цінностей. Особлива увага приділяється формуванню розуміння того, що цінності виступають важливим регулятором поведінки людини, визначають її життєві рішення, впливають на психологічне благополуччя. Просвітницька робота також допомагає молоді критично осмислювати вплив соціального середовища, медіа та сучасних суспільних тенденцій на формування власної системи цінностей.

Розвивальний блок має на меті активне формування, зміцнення позитивних ціннісних орієнтацій через використання інтерактивних методів роботи (психологічні тренінги, практикуми, рольові ігри, групові вправи, арттерапевтичні техніки, кейс-методи). Під час занять молодь може усвідомити значущість певних цінностей, розвинути навички морального вибору, відповідального прийняття рішень, ефективної комунікації, конструктивного вирішення життєвих труднощів. Важливим завданням блоку є розвиток

особистісних якостей (самостійність, толерантність, емпатія, цілеспрямованість, толерантність, соціальна активність, готовність до самореалізації).

Рефлексивний блок орієнтований на розвиток процесів самопізнання, самоаналізу та усвідомлення власної системи цінностей. Робота в межах цього напрямку може здійснюватися через індивідуальні та групові рефлексивні вправи, ведення особистих щоденників, написання есе, обговорення життєвих ситуацій, аналіз власного досвіду, психологічне консультування. Завдяки цьому молодь має змогу глибше зрозуміти свої переконання, визначити життєві пріоритети, співвіднести власні цілі з реальними можливостями та сформувати більш цілісне уявлення про себе. Рефлексивна діяльність сприяє розвитку внутрішньої відповідальності за власне життя та підвищує рівень особистісної зрілості.

Соціально-практичний блок забезпечує закріплення сформованих цінностей у реальній діяльності; передбачає залучення молоді до волонтерських проєктів, громадських ініціатив, благодійних акцій, студентського самоврядування, соціальних програм, інших форм активності. Участь у таких заходах дозволяє не лише реалізувати особистісний потенціал, а й розвинути почуття соціальної відповідальності, громадянської свідомості, взаємодопомоги та солідарності. Практична діяльність сприяє перетворенню цінностей із теоретичних уявлень на реальні життєві принципи та моделі поведінки, що є важливою умовою їх стійкого закріплення в структурі особистості.

Таким чином, комплексна програма психологічного супроводу молоді забезпечує поєднання діагностичної, освітньої, розвивальної, рефлексивної, практичної складових, що створює сприятливі умови для формування зрілої системи ціннісних орієнтацій, розвитку особистісного потенціалу, успішної соціалізації молодого покоління.

Отже, гармонізація ціннісної сфери сучасної молоді є важливою умовою її особистісного розвитку, соціальної адаптації, професійної самореалізації. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме формуванню стійкої системи гуманістичних цінностей, розвитку відповідної громадянської позиції, підвищенню рівня особистісної зрілості, психологічного благополуччя молоді.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки.

Встановлено, що цінності є одним із базових компонентів структури особистості, які визначають життєві орієнтири людини, регулюють її поведінку, впливають на процес прийняття рішень та формування життєвих цілей. Ціннісна сфера особистості є складною багаторівневою системою взаємопов'язаних цінностей, переконань, смислів та ціннісних орієнтацій, що формуються в процесі соціалізації та особистого розвитку.

З'ясовано, що молодіжний вік є сензитивним періодом для становлення та розвитку ціннісної сфери. У цей час відбувається активний пошук особистісної ідентичності, формування світогляду, життєвих планів та системи пріоритетів. На процес формування цінностей молоді впливають сім'я, освітнє середовище, однолітки, засоби масової інформації, цифровий простір, соціально-економічні умови та суспільно-політичні події.

Виявлено, що в умовах сучасних суспільних трансформацій система цінностей молодих людей зазнає суттєвих змін. Поряд із традиційними цінностями сім'ї, здоров'я, дружби та особистісного розвитку посилюється значимість самореалізації, професійного успіху, незалежності, матеріального благополуччя та особистої свободи. Водночас актуалізуються цінності безпеки, соціальної підтримки, громадянської відповідальності та патріотизму, що пов'язано з сучасними викликами українського суспільства.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що у структурі ціннісних орієнтацій сучасної молоді провідне місце займають цінності особистісного розвитку, сімейного благополуччя, здоров'я, міжособистісних взаємин та самостійності. Молоді люди орієнтуються на досягнення життєвого успіху, професійну реалізацію та можливість самостійно визначати власний життєвий шлях.

Аналіз отриманих даних дозволив встановити, що для обох статевих груп провідною цінністю є самостійність, що виявляє прагнення молоді до незалежності, особистісної автономії та самореалізації. Водночас виявлено певні гендерні відмінності: хлопці більше орієнтовані на досягнення, лідерство та соціальне визнання, тоді як для дівчат важливими є міжособистісні взаємини, турбота про інших і соціальна відповідальність. Отже, спільне прагнення до самостійності реалізується через різні ціннісні переваги та життєві орієнтації.

Встановлено, що гармонійний розвиток ціннісної сфери молоді потребує створення сприятливих психолого-педагогічних умов, які сприяють усвідомленню власних життєвих пріоритетів, розвитку рефлексії, відповідальності, соціальної активності та здатності до самовизначення. Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади освіти, сім'я, громадські організації та психологічна служба.

На основі результатів дослідження розроблено рекомендації щодо розвитку та гармонізації ціннісної сфери сучасної молоді. Вони передбачають впровадження програми психологічного супроводу, тренінгів особистісного зростання, заходів з розвитку критичного мислення, формування громадянської свідомості, соціальної відповідальності та усвідомленого життєвого вибору.

Для впровадження наведених рекомендацій доцільно створити програму психологічної підтримки молоді, що охоплюватиме кілька взаємопов'язаних напрямів: діагностику ціннісних орієнтацій та життєвих пріоритетів; просвітницьку роботу щодо значення цінностей у розвитку особистості; розвивальні заходи у формі тренінгів та практичних зайняття; рефлексивні вправи для поглиблення самопізнання; залучення молодих людей до волонтерської, громадської та проєктної діяльності для набуття соціального досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барчій М.С., Воронова О.Ю. Ціннісні орієнтації в структурі спрямованості особистості. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»* : зб. наук. пр. / Ред. кол. : Пазюра Н. В. (гол. ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2020. Випуск 1 (11). С. 252–255.
2. Блискун О.О. Дослідження проблем сучасної молоді: соціологічні та психологічні аспекти. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. IX, Вип. 13. Київ ; Ніжин : ПП Лисенко, 2020. С. 26–37.
3. Бліхар М. Духовні цінності студентської молоді в сучасному українському суспільстві. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018.
4. Вакуленко О.Л., Чанчиков І.К. Особливості впливу ціннісних орієнтацій на життєстійкість особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. Випуск 32. Том 1. С. 32–36.
5. Гребінь-Крушельницька Н.Ю. Ціннісні орієнтації особистості як фактор розвитку мотивації досягнення успіху. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 86. С. 51–55.
6. Гречановська О.В., Мегем О.М., Потапюк Л.М. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія Психологія*. Том 34 (73) № 4, 2023. С. 60–66.
7. Гріньова О. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія»*. 2018. С. 9–13.
8. Діагностувальні методики / укладач Т. В. Бойко. Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2013. 40 с.

9. Кононенко О.І., Кононенко А.О., Крошка К.І., Базика Є.Л. Життестійкість та ціннісні орієнтації особистості як психологічні ресурси її психологічного здоров'я. *Наукові перспективи*. № 9 (39). 2023. С. 565–575.

10. Ляшенко Б. Ю., Білоконенко Г. В., Беляєва Н. Є. Цінності як фактор особистісної трансформації: психологічний і соціологічний підходи. *Гуманітарний форум*. Том 3, № 1, 2025. С. 40–45.

11. Макарова О.В. Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Вісник Національного технічного університету України КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2005. № 3. Част. 1. С. 32–38. URL: <http://novyn.kpi.ua/2005-3-1/index.html> (дата звернення: 29.04.2026).

12. Матяж С.В., Березянська А.О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці. Соціологія*. 2013. Випуск 213. Том 225. С. 27–30.

13. Методика «Ціннісні орієнтації» Рокича. URL: http://psychologis.com.ua/metodika_cennostnye_orientacii_rokicha.htm (дата звернення: 15.11.2024).

14. Музичко Л. Резильєнтність і посттравматичне зростання особистості внаслідок стресу. *Журнал соціальної та практичної психології*. № 3. 2024. С. 44–49.

15. Неприцька Т.І. Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни: реалії України. *Політичне життя*. 2022. № 3. С. 93–97.

16. Нечипорук Т.О. Вплив ціннісних орієнтацій особистості на її життєдіяльність. Київський інститут бізнесу та технологій. 2021. С. 223–225.

17. Панчук Н.П. Ціннісні орієнтації як системоутворюючий фактор соціально активної позиції майбутнього фахівця. *Збірник наукових праць К. ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка, НАПН України: Проблеми сучасної психології*. Випуск 21. 2013. С. 542–551.

18. Потапюк Л.М. Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. *Науковий вісник Ужгородського*

національного університету. Серія: Психологія. № 2. 2023. С. 34–38.
<https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.2.6>

19. Потапюк Л.М. Психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти в умовах воєнних викликів: роль і потенціал соціальної реабілітації. *Витоки педагогічної майстерності: журнал* / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава, 2026. Випуск 37. (Серія «Педагогічні науки»). С. 185-191

20. Субашкевич І. Модифікація методики О. Фанталової «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 4-5. С. 77–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2015_4-5_10 (дата звернення : 10.05.2026).

21. Шматко Н. Розмежування концепцій цінностей та ціннісних орієнтацій у психологічній науці. *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 3 (75), 2024. С. 280–285.

22. Ціннісні орієнтири сучасної української школи 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf> (дата звернення: 15.03.2026).

23. Ярошук М. В., Заблоцький А. Р., Тимош Ю. В. Трудові цінності та життєві орієнтації молоді: диференційований підхід. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*. 2025. № 1 (5). С. 130–134.

24. Gareth R. Jones, Jennifer M. George. The Experience and Evolution of Trust: Implications for Cooperation and Teamwork. *The Academy of Management Review*. Vol. 23. No. 3 (Jul., 1998), PP. 531–546. URL: <http://www.jstor.org/stable/259293> (дата звернення: 05.05.2026).

25. Rohan M. J. A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (3), 2000. pp. 255–277.

26. Rokeach M. The nature of human values. New York: Free Press, 1973. 438 p.

27. Rozina I., Malaniuk N., Kalyniuk A., Potapiuk L., Tsumarieva N. Tolerance to uncertainty as a factor in the development of higher education students' professional

identity. *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*. V. 5. N. 4. 2024, Sapienza Grupo Editorial. e24080

28. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25). New York: Academic Press, 1992. pp. 1–65.

29. Schwartz S. H., & Sagiv, L. Identifying culture-specifics in the content and structure of values. *Journal of Cross – Cultural Psychology*, No. 26, 1995. pp. 92–116.

30. Spitsyn V., Antonenko I., Synkovska O., Dzevytska L., Potapiuk L. European Values in the Ukrainian Higher Education System: Adaptation and Implementation. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2024. Vol. 13, No. 3, Special Issue. P. 102–114.

ДОДАТКИ

**ДІАГНОСТИКА ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МЕТОДИКА
«ДІАГНОСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ» Ш. ШВАРЦА
(адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської)**

Визначає 10 різних мотиваційних типів, утворених певними цінностями, кожному з яких відповідає деяка мотиваційна мета. Ці типи задають загальну спрямованість життєдіяльності людини, а також орієнтують її конкретні дії.

Інструкція. Оцініть, наскільки важлива кожна із запропонованих цінностей для Вас особисто. Для оцінки використовуйте таку шкалу:

7 – винятково важлива цінність як керівний принцип Вашого життя (зазвичай таких цінностей буває одна-дві);

6 – дуже важлива;

5 – досить важлива;

4 – важлива;

3 – не дуже важлива;

2 – мало важлива;

1 – не важлива;

0 – абсолютно байдужа;

-1 – це протилежно принципам, яких Ви дотримуєтесь.

№	Список цінностей	Бали									
1.	Рівність (однакові можливості для всіх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
2.	Згода з самим собою (мир всередині себе)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
3.	Соціальна влада (панування над іншими людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
4.	Насолода (задоволення всіх бажань)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
5.	Свобода (свобода дій і думок)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
6.	Духовність (домінування духовної, а не матеріальної сторони життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
7.	Турбота про себе (відчуття, що іншим є до тебе справа)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
8.	Соціальний порядок (стабільність суспільства)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	

9.	Насиченість життя (цікаве, наповнене життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
10.	Осмисленість існування (наявність мети в житті)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
11.	Ввічливість (ввічливість, вихованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
12.	Багатство (власність, майно, гроші)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
13.	Національна безпека (захищеність держави від ворогів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
14.	Самоповага (віра у власну значимість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
15.	Почуття подяки (прагнення віддавати борги)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
16.	Творчість (унікальність, уява, віра в свої творчі здібності)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
17.	Мир на Землі (свобода від воєн і конфліктів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
18.	Традиції (збереження звичаїв)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
19.	Велика справжня любов (глибока емоційна й духовна близькість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
20.	Самодисципліна (стриманість, боротьба з спокусами)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
21.	Недоторканність внутрішнього світу (право на таємницю особистого життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
22.	Безпека сім'ї (безпека тих, кого ми любимо)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
23.	Соціальне визнання (повага, схвалення іншими)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
24.	Єднання з природою (включення в природу, відповідність природі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
25.	Різноманітне життя (постійні зміни, життя, насичене подіями)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
26.	Мудрість (зріле, глибоке розуміння життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
27.	Влада (право керувати, командувати людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
28.	Вірна дружба (близькі, надійні друзі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
29.	Естетична насолода (краса природи, світу)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
30.	Соціальна справедливість (захист прав людей, турбота про слабких)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
31.	Самостійність (впевненість в собі, самодостатність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
32.	Помірність (уникнення крайнощів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
33.	Відданість (вірність друзям, групі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
34.	Цілеспрямованість (наполегливість у досягненні мети)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
35.	Широта поглядів (терпимість до ідей і думок, відмінних від своїх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
36.	Смирення (скромність, шанобливість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
37.	Відвага (пошук пригод, ризику, небезпеки)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
38.	Захист навколишнього середовища (охорона природи)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
39.	Впливовість (вплив на людей і події)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

40.	Повага старших (повага до віку)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
41.	Самостійна постановка цілей (цілеспрямованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
42.	Здоров'я (здоров'я фізичне і психічне)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
43.	Компетентність, професіоналізм (вміння працювати, ефективність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
44.	Прийняття життя таким, яким воно є (пристосування до життєвих обставин)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
45.	Чесність (непідробленість, щирість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
46.	Репутація (збереження свого обличчя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
47.	Послух (обов'язковість, старанність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
48.	Інтелект (логічність, вміння думати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
49.	Доброзичливість (робота на благо інших)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
50.	Життєрадісність (здатність радіти життю)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
51.	Благочестя (слідування релігійним віруванням і переконанням)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
52.	Відповідальність (надійність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
53.	Допитливість (інтерес до всього)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
54.	Поблажливість (готовність прощати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
55.	Успіх (досягнення цілей)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
56.	Охайність (акуратність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
57.	Потурання собі, поблажливість до себе (доставлення собі задоволення)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
58.	Релігійність (віра в Бога)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

Обробка та інтерпретація результатів

Значення змінних 1–10 обчислюються як середні значення.

1. Саморегуляція: осмисленість існування (10), мудрість (26), самостійність (31), цілеспрямованість (34), самостійна постановка цілей (41), відповідальність (52), успіх (55).

2. Стимулювання: свобода (5), творчість (16), різноманітне життя (25), широта поглядів (35), відвага (37), життєрадісність (50), допитливість (53).

3. Гедонізм: насолода життям (4), турбота про себе (7), охайність (56), задоволення (57).

4. Досягнення: насиченість життя (9), самоповага (14), здоров'я (42), компетентність (43), репутація (46), інтелект (48).

5. Влада: соціальна влада (3), багатство (12), соціальне визнання (23), влада (27), впливовість (39).

6. Безпека: рівність (1), соціальний порядок (8), національна безпека (13), мир на Землі (17), традиції (18), безпека сім'ї (22), соціальна справедливість (30).

7. Конформність: ввічливість (11), самодисципліна (20), помірність (32), смиренність (36), повага старших (40), прийняття життя, яким воно є (44), чесність (45), слухняність (47).

8. Традиції: духовність (6), почуття подяки (15), єднання з природою (24), захист навколишнього середовища (38), доброзичливість (49), благочестя (51), релігійність (58).

9. Прихильність: справжня любов (19), вірна дружба (28), естетична насолода (29), відданість (33), поблажливність (54).

10. Самоорієнтація: згода з самим собою (2), недоторканність внутрішнього світу (21).

№ п/п	Цінності	Сумарний бал	Середнє значення
1.	Саморегуляція		
2.	Стимулювання:		
3.	Гедонізм		
4.	Досягнення		
5.	Влада		
6.	Безпека		
7.	Конформність		
8.	Традиції		
9.	Прихильність		
10.	Самоорієнтація		

САМОРЕГУЛЯЦІЯ (самостійність). Мотиваційна мета – незалежні, автономні думки і дії, керівництво власними поглядами. Цінності: свідомість існування, мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей, відповідальність, успіх.

СТИМУЛЮВАННЯ (повнота життєвих відчуттів). Мотиваційна мета – новизна і змагання в житті. Цінності: свобода, творчість, різноманітне життя, широта поглядів, відвага, життєрадісність, допитливість.

ГЕДОНІЗМ. Мотиваційна мета – задоволення, чуттєва насолода, насолода життям. Цінності: насолода життям, турбота про себе, охайність, задоволення.

ДОСЯГНЕННЯ. Мотиваційна мета – досягнення особистого успіху за допомогою прояву компетентності, отримання соціального схвалення. Цінності: насиченість життя, самоповага, здоров'я, компетентність, репутація, інтелект.

ВЛАДА. Мотиваційна мета – досягнення соціального статусу, престижу і панування над людьми. Цінності: соціальна влада, багатство, соціальне визнання, влада, впливовість.

БЕЗПЕКА. Мотиваційна мета – стабільність, безпека і гармонія суспільства, сім'ї та самого індивіда. Цінності: рівність, соціальний порядок, національна безпека, мир на Землі, традиції, безпека сім'ї, соціальна справедливість.

КОНФОРМНІСТЬ. Мотиваційна мета – обмеження дій і спонукань, що заподіюють шкоду іншим і порушують соціальні очікування і норми. Цінності: ввічливість, самодисципліна, помірність, смирення, повага старших, прийняття життя, яким воно є, чесність, слухняність.

ТРАДИЦІЯ. Мотиваційна мета – повага і підтримка звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих в певній культурі, релігії. Цінності: духовність, почуття вдячності, єднання з природою, захист навколишнього середовища, доброзичливість, благочестя, релігійність.

ПРИХИЛЬНІСТЬ (ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ). Мотиваційна мета – підтримка і підвищення благополуччя людей, з якими людина перебуває у постійному контакті, підтримує близькі стосунки. Цінності: справжня любов, вірна дружба, естетична насолода, відданість, поблажливість.

УНІВЕРСАЛІЗМ (САМООРІЄНТАЦІЯ). Мотиваційна мета – розуміння, терпимість і підтримка благополуччя всіх людей, природи та власного «Я». Цінності: згода з самим собою, недоторканність внутрішнього світу.